

Кулиняк І.Я., Прийма Л.Р., Шпак О.Г.

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Виокремлено залежно від змісту економічний, техніко-технологічний, соціальний та організаційний види розвитку підприємства. Економічний розвиток підприємства запропоновано поділяти на виробничий, фінансовий, інвестиційний, інноваційний, інформаційно-комунікаційний та маркетинговий види. На основі аналізу літературних джерел систематизовано напрями розвитку підприємства в умовах динамічного середовища.

Ключові слова: розвиток підприємства, економічний розвиток, техніко-технологічний розвиток, соціальний розвиток, організаційний розвиток.

ВСТУП

Розвиток є необхідною умовою управлінської, виробничої, фінансово-економічної, техніко-технологічної тощо діяльності підприємства. В умовах динамічного середовища все більшої актуальності набуває процес розвитку підприємства, при основних принципах якого визнаються стабільність, своєчасність, адекватність зовнішнім умовам тощо. Кожен суб'єкт підприємництва прагне при мінімальних зусиллях досягнути ефективних та оптимальних змін, які направлені на реалізацію мети та стратегії діяльності усього підприємства. Так чи інакше, багатофункціональне середовище існування вимагає взаємоузгодженості виконання конкретних цілей, які спрямовані на досягнення комплексного результату.

Дослідженню питань розвитку та управління розвитком підприємств присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, таких як Гапоненко О.Л., Дунда С.П., Какуніна Г.А., Коротков Э.М., Надтока Т.Б., Пакружина А.П., Пащенко О.П., Пругіна Ю.А., Побережний Р.О., Погорелов Ю.С., Раєвнева О.В. та інших.

З точки зору структури розвитку та його типів виділяють економічний, технологічний, комерційний, соціальний та організаційний розвиток. Економічний розвиток, що пов'язаний з макроекономічними проблемами, є домінуючим серед названих типів. Дослідження економічного розвитку визначають як принципову мету економічної науки [3, с. 30].

Георгіаді Н.Г. [2, с. 10] за змістом виділяє економічний, управлінський, техніко-технологічний, соціальний види розвитку підприємства, а за видами діяльності – виробничий, інноваційний, інвестиційний, маркетинговий, інформаційно-комунікаційний тощо.

У джерелі [7] виокремлено організаційний, техніко-технологічний, соціальний, економічний розвиток залежно від об'єкту змін у соціально-економічній системі підприємства. За видом потенціалу пропонується поділяти розвиток підприємства на виробничий, фінансовий, комунікаційний, інноваційний, маркетинговий, управлінський, мотиваційний та трудовий розвиток.

Дунська А.Р. [4] розглядає розвиток підприємства в трьох основних аспектах: 1) технічний (науково-технічний) розвиток – спрямований на вдосконалення якості продукції, технології, послуг за рахунок впровадження техніко-технологічних нововведень; 2) ринковий розвиток – полягає в розширенні сфери споживачів, збільшенні частки ринку тощо; 3) організаційний розвиток – зорієнтований на розвиток окремого працівника, групи, вдосконалення системи та процесів управління тощо.

Пащенко О.П. [8] пропонує розглядати розвиток підприємства в розрізі складових потенціалу підприємства, тобто враховувати майновий, виробничий, маркетинговий, фінансовий потенціал підприємства тощо.

Цілями статті є: виокремити залежно від змісту види та підвиди розвитку підприємства; систематизувати основні напрями розвитку підприємства відповідно до виокремлених видів та підвидів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток підприємства відбувається різними напрямками, охоплюючи різні сфери діяльності підприємства. У науковій літературі виділяють різні види розвитку підприємства: економічний, управлінський, техніко-технологічний, соціальний тощо. Кожен із видів має свої характерні особливості, свою вагомість наслідків та результатів. Проте економічний розвиток виступає інтегруючим, оскільки для будь-якого комерційного підприємства досягнення економічного ефекту є необхідною метою господарювання, а інші цілі (соціальні, технічні тощо) виступають

обслуговуючими. Неврахування одного напрямку розвитку може бути згубним для підприємства, тому крім меркантильних цілей підприємство повинно комплексно узгоджувати зміни усіх сфер діяльності.

Як показують дослідження наукових праць, не існує однозначної думки щодо поділу розвитку підприємства на види. Тому нами, на основі опрацювання літературних джерел та власних досліджень, пропонується виокремлювати за змістом економічний, техніко-технологічний, соціальний та організаційний види розвитку підприємства. Відповідно економічний розвиток пропонуємо поділяти на виробничий, фінансовий, інвестиційний, інноваційний, інформаційно-комунікаційний та маркетинговий види розвитку підприємства.

Економічний розвиток – незворотні, спрямовані, закономірні (кількісно-якісні та сутнісні) зміни економічної системи (у нашому випадку підприємства) в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи [6, с. 203].

Сучасне підприємство є відкритою системою, яка взаємодіє з іншими економічно-соціальними системами і піддається впливу зовнішнього середовища. Динамічність зовнішнього середовища, наявність невизначеності, неповноти інформації, нестабільності зобов'язують підприємства постійно впроваджувати зміни. Всі види діяльності підприємства взаємопов'язані і в тій чи іншій мірі формують кінцевий результат, тому керівництво, плануючи досягнути певний результат у довготерміновій перспективі, повинно приділяти значну увагу вивченню напрямів усіх аспектів економічного розвитку: виробничого, маркетингового, інноваційного, фінансового, інвестиційного тощо (табл. 1).

Таблиця 1 Напрями економічного розвитку підприємства

Види економічного розвитку підприємства	Напрями економічного розвитку підприємства
Виробничий	<ul style="list-style-type: none"> – розширення номенклатури та асортименту продукції; – впровадження ефективних методів нормування запасів ресурсів; – розроблення графіка потреби в ресурсах; – оптимізація виробничих площ; – підвищення виробничої потужності.
Фінансовий	<ul style="list-style-type: none"> – зниження собівартості продукції; – пошук нових резервів зростання прибутку; – пошук нових резервів зменшення збитків; – оптимізація витрат на ресурси, виробництво, заробітну плату; – оптимізація втрат від настання ризиків, в тому числі фінансових; – забезпечення фінансової рівноваги, стійкості, платоспроможності і ліквідності підприємства у довгостроковому періоді; – забезпечення фінансової безпеки підприємства; – балансування структури активів та пасивів, доходів та витрат.
Інвестиційний	<ul style="list-style-type: none"> – формування оптимального портфеля інвестиційних проєктів; – оптимізація втрат від настання інвестиційних ризиків; – балансування доходу та ризику від інвестиційного проєкту; – оптимізація системи управління інвестиційною діяльністю; – пошук дешевших джерел фінансування інвестиційних проєктів, альтернативних методів залучення інвестиційних ресурсів.
Інноваційний	<ul style="list-style-type: none"> – визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; – перехід на інноваційні методи ведення виробничо-господарської чи іншої діяльності; – впровадження у діяльність результатів НТП.
Маркетинговий	<ul style="list-style-type: none"> – удосконалення продукції відповідно до потреб ринку; – дослідження та вихід на нові сегменти ринку; – диверсифікація діяльності, асортименту продукції; – пошук нових споживачів, клієнтів, партнерів.
Інформаційно-комунікаційний	<ul style="list-style-type: none"> – організація інформаційного обслуговування підприємства; – створення відповідної інформаційної підтримки діяльності підприємства; – автоматизація процесу залучення, оброблення, зберігання і використання інформації; – оптимізація структури використовуваної підприємством інформаційно-комунікаційної системи.

Зношеність основних виробничих фондів, відсутність доступних джерел фінансування оновлення виробництва, невідповідність вітчизняних стандартів міжнародним – це ще не повний перелік гальмуючих факторів техніко-технологічного розвитку підприємства. Техніко-технологічний розвиток підприємства являє собою процес переходу

на новий, якісний техніко-технологічний стан шляхом удосконалення техніки, технології, продукції і послуг, що виробляються, під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Рівень техніко-технологічного розвитку підприємства формує стан техніко-технологічної бази підприємства, під якою розуміють системну сукупність найбільш активних елементів виробництва, яка визначає технологічний спосіб одержання продукції, здійснюваний за допомогою машинної техніки, різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних та інформаційних засобів, організованих у технологічні системи виробничих підрозділів і підприємства загалом [5, с. 459].

Основними напрямками техніко-технологічного розвитку підприємств слід назвати: оновлення фізично зношених та морально застарілих виробничих фондів; перехід на інноваційні технології виробництва продукції, впровадження прогресивних технологічних процесів; підвищення якості виготовлення продукції, надання послуг, виконання робіт; удосконалення виробничої системи управління; впровадження ресурсозберігаючих (передовсім енергоощадних) технологій; перехід до гнучкої автоматизації виробництва, автоматизація ручної праці; поліпшення умов праці робітників та техніки безпеки; адаптація технологій виробництва відповідно до вимог охорони навколишнього середовища.

Працівники – один із основних ресурсів підприємства, який має значний вплив на розвиток організації. У системі формування цілей розвитку соціальні цілі та пріоритети повинні бути першочерговими. Проте відсутність ефективного управління соціальним середовищем на рівні держави, нерозвиненість соціальної інфраструктури, перенесення керівниками підприємств соціальних цілей в другорядний план після фінансових, виступає гальмуючим фактором соціального розвитку.

Соціальний розвиток підприємства – це помітні зміни на підприємстві, що визначаються переходом усіх соціальних відносин та процесів до якісно нового стану під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Соціальний розвиток підприємства є наслідком як цілеспрямованої діяльності людей, які є суб'єктами цього процесу, так і результатом непрямого впливу виробництва на соціальні групи підприємства, населення регіону, споживачів продукції підприємства [10, с. 70].

Соціальний розвиток підприємства повинен бути спрямований як на колектив, так і на окремого працівника. Для цього реалізуються обов'язкові та добровільні соціальні програми. Соціальні дії підприємства повинні задовольняти потреби працівників, такі як потреба в їжі, житлі, спілкуванні, відпочинку, самовираженні, самореалізації тощо. Основними напрямками реалізації соціальних програм є: матеріальна та нематеріальна винагорода за виконану роботу, виплата грошової допомоги, надання негрошових соціальних послуг, які необхідні для відновлення життєдіяльності особистості, створення необхідних умов для відпочинку, культурного розвитку. Дії, спрямовані на колектив повинні забезпечувати соціальну згуртованість працівників у колективі, формувати систему організаційних та культурних цінностей, підвищувати соціальний статус колективу тощо.

Одним із важливих напрямів забезпечення соціального розвитку підприємства є впровадження концепції «соціальної згуртованості колективу», яка полягає в здатності підприємства відповідати за всіх своїх працівників, гарантувати їх добробут, забезпечуючи рівні права кожної особистості.

Достатньо поширеним слід визнати поняття організаційного розвитку, концепція якого виникла ще в 60-ті роки ХХ століття. Ф.І. Хміль трактує поняття “організаційного розвитку” як «довготермінову роботу в організації щодо удосконалення процесів вирішення проблем і оновлення» і пов'язує його із проведенням змін в організації [9, с. 173].

Організаційний розвиток підприємства – це організований процес, що порушує динамічний розвиток структури організації і направлений на досягнення нового стану динамічної рівноваги, яка в оновленій структурі зберігатиметься відносно стабільно. У процесі організаційного розвитку підприємства відбувається поступове удосконалення окремих сторін діяльності організації і раціоналізація її внутрішніх структур, упорядковуються в часі і у просторі трудові, виробничі, соціальні та інші процеси [1].

Динамічне середовище вимагає від підприємств безперервної зміни організаційної структури з метою адаптації до нових ринкових умов та потреб споживачів. Елементи управління повинні коригуватись залежно від змін технології виробництва продукції чи способу надання послуги. Важливу роль для підприємства відіграють зміна стратегічного курсу та перехід на нові системи планування, які формують подальші організаційні зміни на підприємстві. При впровадженні організаційних змін доцільно приділити значну увагу взаємоузгодженості стратегічних, оперативних та тактичних планів та участь у їхньому формуванні та виконанні працівників підприємства.

Наявність широкого спектру різноманітних комбінацій організаційних структур управління дозволяє легко адаптуватись до зовнішнього середовища і протистояти зміні його факторів. Науково-технічний прогрес, жорстка конкуренція на ринку за споживача змушують підприємства шукати нові форми організування своєї діяльності, що викликає появу інноваційних форм, таких як мережних, фрактальних, віртуальних тощо. Поступово функціональна спеціалізація замінюється інтелектуальним партнерством, інтрапартнерством тощо.

Основними напрямками організаційного розвитку підприємств є: зміна структур вертикального підпорядкування гнучкими, мережевими, горизонтальними структурами; перехід від лінійного характеру розвитку на нелінійний; децентралізація влади та функцій управління, відмова від утримання влади в одних руках, демократизація, відмова від формалізації; мінімізація кількості рівнів управління між різними ланками керівництва та безпосередніми виконавцями; інтеграція інформаційних систем управління організаційним розвитком підприємства; реорганізація нерационально функціонуючих підприємств, перехід на нові інноваційні форми, стилі, методи управління; перехід від

вузької функціональної спеціалізації до горизонтальної інтеграції чи формування промислово-фінансових груп.

ВИСНОВКИ

У результаті досліджень авторами виокремлено залежно від змісту економічний, техніко-технологічний, соціальний та організаційний види розвитку підприємства. Економічний розвиток визнано інтегруючим, оскільки для будь-якого комерційного підприємства досягнення економічного ефекту є основною метою господарювання, а інші цілі (соціальні, техніко-технологічні тощо) виступають обслуговуючими. Запропоновано поділяти на виробничий, фінансовий, інвестиційний, інноваційний, інформаційно-комунікаційний та маркетинговий види економічний розвиток підприємства. На основі аналізу літературних джерел систематизовано напрями розвитку підприємства відповідно до запропонованої авторами класифікації.

Враховуючи безперервний процес змін динамічного середовища, необхідно виявляти нові фактори впливу на розвиток підприємства; розробляти дієві механізми адаптації розвитку підприємства до змін навколишнього середовища з врахуванням теоретичних положень та прикладних рекомендацій сучасних досліджень науковців.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна І.В. Концептуальні основи організаційного розвитку підприємств в сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Uprv/2008_2/amelina.pdf
2. Георгіаді Н.Г. Інтегровані системи управління економічним розвитком машинобудівних підприємств: Монографія / Н.Г. Георгіаді. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 336 с.
3. Горняк О.В. Розвиток підприємства в сучасних теоретичних концепціях / О.В. Горняк, Л.Х. Доленко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – Хмельницький, 2011. – № 2. Т. 3. – С. 29-32.
4. Дунська А.Р. Інноваційна стратегія як сучасний інструмент управління розвитком підприємства / А.Р. Дунська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20101008/5_dunska.htm
5. Економіка підприємства: підручник / М.Г. Грешин, В.М. Колот, О.Г. Мендрул та ін. / за заг. та наук. ред. Г.О. Швиданенко. – Вид. 4-те. – К.: Вид-во КНЕУ, 2009. – 816 с.
6. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1 / за ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.
7. Запасна Л.С. Економічна сутність розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Л.С. Запасна // Проблемы материальной культуры. Экономические науки. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp96/knp96_33-37.pdf
8. Пашенко О.П. Стратегічне управління розвитком підприємства / О.П. Пашенко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – Хмельницький, 2011. – № 2. – Т. 2. – С. 99-103.
9. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: Підручник / Ф.І. Хміль. – К., 2003. – 608 с.
10. Шкода Т.Н. Сутність соціального розвитку підприємства / Т.Н. Шкода // Вісник Національного технічного університету «ХПІ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків, 2012. – № 16. – С. 79-64.

Одержано 10.09.2012р.

О Кулиняк Ігор Ярославович, асистент кафедри менеджменту організацій національного університету «Львівська політехніка», e-mail: midpoly.net@gmail.com

Прийма Любов Романівна, асистент кафедри менеджменту організацій національного університету «Львівська політехніка», e-mail: luba2007@rambler.ru

Шпак Оксана Григорівна, аспірант, національний університет «Львівська політехніка», e-mail: ksenja@mail.lviv.ua